

STADSVERNIEUWING VOOR DE STAD VAN DE TOEKOMST

Hoogbouw? Altijd goed voor een levendige discussie, maar helaas al te vaak in zwart-wit. Hoe vaak kregen we niet de vraag of 'de bouwmeester nu voor of tegen hoogbouw was'? Een a priori standpunt houdt geen steek, want er bestaat geslaagde en mislukte hoogbouw, net zoals dat het geval is met laagbouw wijken. Goede hoogbouw vergt een hele evenwichtsoefening. Het is van belang de inpassing in de omgeving veel aandacht te geven. De functies in de sokkel moeten een levendige meerwaarde bieden aan de stad en bijdragen aan de activering van het omliggende openbaar domein. Daarnaast moet er sprake zijn van functionele en sociale mix: wonen combineren met voorzieningen, kantoren en horeca, en in het woongedeelte een diversiteit aan bewoners proberen aantrekken. Ook moet rekening worden gehouden met botsende belangen tussen schaalniveaus. Op stedelijke schaal kunnen hoge gebouwen het stadslandschap versterken terwijl er op lokale schaal maatregelen nodig zijn om een hinderlijk microklimaat (schaduwwerking, windhinder) te vermijden. In de tweede helft van de 20e eeuw zijn er in vrijwel elke westerse stad hoge concentraties uniforme woontorens verschenen. Deze laatmoderne wijken, met aandacht voor 'groen, licht en lucht', werden toen gezien als een significante verbetering in de woonomstandigheden voor de bewoners van de onhygienische 19e-eeuwse buurten, en golden bovendien als structurele oplossing voor het nijpende woningtekort. Inmiddels hebben ze echter regelmatig te maken met sociale problematieken. De Peterboswijk in Anderlecht, bijvoorbeeld, haalde recent nog het nationale Belgische nieuws vanwege de oprukkende samenlevingsproblemen: rondhangende jongeren die de politie aanvallen, drugs, vandalisme. Peterbos is een hoogbouwwijk die uitsluitend bestaat uit sociale huurwoningen en volledig geïsoleerd ligt van de rest van de stad. Er zijn weinig toegangswegen en tussen de appartementsblokken liggen smalle ingesloten openbare ruimtes met parkeervlakken, groen en enkele speeltuinen. Op de gelijkvloerse verdiepingen had je vroeger voorzieningen, maar die zijn vandaag grotendeels verdwenen. Hierdoor valt de verbinding tussen het horizontale vlak van de publieke ruimte met het verticale van de toren weg. Wanneer de sociale controle vervolgens afneemt, trekt dat overlastgevend jongeren aan die altijd achterkantplekken zoeken in de stad.

Vandaag worden hoogbouw wijken al te vaak gestigmatiseerd. Hoogbouw op zich is niet de boosdoener, wel de veelvuldige herhaling ervan die vervalt in éénzijdigheid en een gebrek aan complexiteit en stedelijkheid. Een te grote concentratie van één soort woningen (hoogbouw), publieke ruimte die van niemand en van iedereen is, gecombineerd met één type bewoners (sociale huurders). Het klopt ook niet dat er een directe link bestaat tussen de sociale en ruimtelijke problemen. Het is niet waar dat hoogbouw wijken alleen maar kunnen leiden tot crimineel gedrag. Er bestaan sociale hoogbouw wijken waar je dat niet hebt, en omgekeerd bestaat er evengoed crimineel gedrag met drugshandel

in groene buitenwijken met particuliere woningen.

Dat we dergelijke wijken vandaag zo niet meer zouden bouwen, staat wel vast. De ingrediënten van de hedendaagse stadswijk zijn stedelijker: verweving van functies, menging van soorten bewoners in éénzelfde wijk en een variatie van buitenruimtes die bewoners zich kunnen toe-eigenen. Maar hoe pakken we de transformatie van modernistische stedenbouw naar hedendaagse stedelijke leefbuurten aan? In de Modelwijk in Laken, ook een redelijk geïsoleerde sociale hoogbouw wijk, bieden de woontorens na de renovatie van de voorbije jaren een grotere diversiteit aan types appartementen. Het openbaar domein is heraangelegd en er zijn publieke voorzieningen bijgebouwd: een uitbreiding van het cultureel centrum, een nieuw sociaal restaurant waar alle Brusselaars welkom zijn. In de Papenestwijk in het centrum van Brussel gaan de vijf sociale hoogbouw blokken tegen de vlakte en worden ze vervangen door een gemengde woonwijk van sociale huurwoningen en middenklasse-appartementen in volumes van verschillende hoogtes.

Hoe Peterbos zal evolueren, zal worden uitgetekend via het duurzaam wijkcontract. Het is uitkijken naar de ruimtelijke ingrepen die de volgende 5 jaar zullen plaatsvinden met de beschikbare 15 miljoen euro. In Brussel werd de zone voor stedelijke herwaardering in 2016 namelijk uitgebreid tot wijken in de tweede kroon, waardoor de laatmoderne hoogbouw wijk Peterbos voortaan ook in aanmerking kan komen voor gewestelijke subsidies. Traditioneel voeren wijkcontracten aantoonbare verbeteringen door in sociaal-economisch zwakke 19de-eeuwse wijken, maar inmiddels is het duidelijk dat de stadsvernieuwing van onze steden daar niet kan ophouden. Tal van wijken die gebouwd zijn in de tweede helft van de twintigste eeuw zijn nu ook toe aan opwaardering. Ze zijn uitgeleefd en kennen soms meer kansarmoede dan centralere wijken. Bovendien lenen ze zich voor verdichting, een noodzaak die zich nog teveel op het stadscentrum richt, louter vanuit vastgoedrendement. We hebben dus nood aan vernieuwing van de stadsvernieuwing, want met de gebruikelijke recepten die werken in een traditioneel weefsel van gesloten bouwblokken kunnen we niet aan de slag in het disparate stadslandschap van de twintigste-eeuwse gordel. Het is tijd om van de eenzijdige moderne stad een echte stad maken.

Kristiaan Borret (kborret@perspective.brussels) is bouwmeester maître architecte van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest sinds 2015. In opdracht van de Gemeente Amsterdam is hij Supervisor Oostenburg.
Ann De Cannière (adecanniere@perspective.brussels) werkt sinds 2017 in het team bouwmeester maître architecte en volgt onder meer masterplannen en wijkcontracten op.